

RAAMAT AVALIKU HALDUSE AJALOOST EESTIS

Peeter Järvelaid, Maie Pihlamägi.

80 aastat Eesti Vabariigi Justiitsministeeriumi
1918–1998. Tallinn.

Teaduste Akadeemia Kirjastus, 1999,
143 lk.

Ilmselt oleme üksmeelsed selles, et omariikluse üks oluline element on ka teadmine, kuidas riik funktsioneerib. Seda nii ajaloo kui ka tänapäeval. Seetõttu tuleb rõõmustada uurimuste üle, mis avavad meile riigi toimimise ajalugu Eestis. Vaadelda va raamatu eesmärk on anda ülevaade tänase justiitsministeeriumi ja tema eelkäijate ajalooastatel 1918–1998. Raamat on jaotatud viide peatükki: justiitsministeeriumide tekkelu; Eesti Vabariigi Kohtuministeeriumi tegevus aastail 1918–1940; Kohtuministeerium murrangulistel 1940. aastatel; Teine Nõukogude okupatsioon (1944–1991) ning Eesti Vabariigi taasiseseisvumine. Seega on lähtunud Eesti riigi jaoks murrangulistest ajajärkudest. Murranguliste ajajärkude avamine konkreetse ministeeriumi tasandil aitab meil kindlasti paremini mõista nende sügavamat sisu ja võimaldab tõmmata samas ka huvitavaid paralleele tänapäevaga. Raamatu autorid vaatlevad aga ka suuremaid reforme nn rahulikul ajal. Näiteks eksperiment seoses kohtu- ja siseministeeriumi ühendamise 1929. aastal (lk 17–21) ja taaslahutamisega 1934. aastal. Arvustajale jäi küll veidi selgusetuks selle seos 1934. aastal tegevat riigis aset leidnud murranguliste sündmustega, kuid autori arvates oli taaslahutamise põhjuseks eelkõige elu ise, mis "näitas, et nende ministeeriumide ühendamine ei õigustanud end, nende sisulist tööd ei olnud võimalik ühitada" (lk 21).

Teiseks näiteks on "Eesti NSV Ministrite Nõukogu juures asuva Juriidilise Komisjoni" tegevus 1960.–1970. aastail. Avaliku halduse seisukohalt väärrib tähelepanu kohtute ja notariaadi töö juhendamise ja kontrolli andmine Eesti NSV Ülemkohtu pädevusse. Muidugi ei ole võimalik kuuekümnendaid aastaid otseselt tänapäevaga võrrelda, riigi ja ühiskonna erinevused olid selleks liiga suured. Siiski väärrib antud eksperiment lähemat tähelepanu. Vaadates kohtu- või justiitsministeeriumi põhiülesandeid läbi ajaloo, tuleb tõdeda, et need on hämmastavalt sarnased püsinud. Võrreldes näiteks ülesandeid 1919. aastal (lk 23), 1970. aastail (lk 116) ning tänapäeval (lk 126), võib erisusi

märgata ainult detailides. See viitab otseselt asjaolule, et institutsioon on olnud teatud järjepidevuse kandjaks Eestis. Alates 1918. aasta 24. veebruari Päästekomitee päevakäsust nr 5, millega ministrite nõukogu abiesimeheks ja kohtuministriks määrati Jüri Vilms, kuni tänase päevani, on ühel või teisel kujul õigusloome ning justiitshaldusega ühe ja sama asutuse juures tegeldud. Väiksemad vaheperioodid pigem kinnitavad reeglit, eriti arvestades eksperimentide läbikukkumist.

Huvitavat võrdlust võimaldavad kirjeldused eri komisjonide tööst seoses tähtsamate seaduste, sh põhiseaduse väljatöötamisega esimesel iseseisvumise perioodil (lk 36–56), Eesti NSV seaduste väljatöötamine (lk 111–112) ning õigusloome pärast taasiseseisvumist (lk 126–127). Tuleb tunnistada, et seadusloome protsess on muutunud täna Eestis selgelt kiiremaks, eriti märkimisväärne on asjaolu, et enne Teist maailmasõda võttis isegi kehtinud venekeelsete seaduste tõlkimine hämmastavalt kaua aega. Näiteks kriminaalkohtupidamise seaduse väljatöötamine, millega formaalselt alustati juba 1927. aastal ning mille tõlge valmis 1930. aastal, kehtestati alles 1934. aastal (lk 45–46).

Tähelepanuväärne on ka asjaolu, et kohtu- ja justiitsministeerium on alati püüdnud oma tegevusse haarata riigi juristide eliidi. Tähtsamate seaduseelnõudega tegelesid eri perioodidel erinevate institutsioonide esindajad, seda nii enne Teist maailmasõda kui ka Eesti NSV perioodil (lk 111–112). Nähtavasti annab sellest eeskujuga võtta ka tänapäeval.

Justiitsministeeriumi ajalugu käsitlev raamat ei jää seega peatumaks üksnes lihtsal ajaloo kirjeldamisel, vaid annab võimaluse tõmmata mitmeid paralleele tänapäevaga ning teha ka vastavaid järeldusi. Nii Eesti õigusajaloo kui ka riigi ja halduse ajaloo uurimise seisukohalt on tegemist teosega, mis mitte ainult ei avasta meile avaliku halduse ajalugu, vaid näitab kätte ka huvitavaid uusi uurimissuundi, mis võiksid saada uute raamatute teemaks.

Taavi Annus